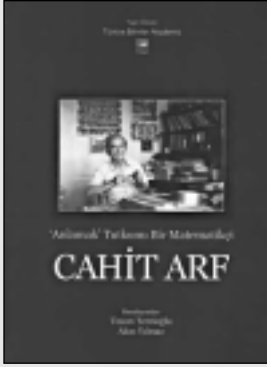

Yayın Dünyası

'Anlamak' Tutkunu Bir Matematikçi Cahit Arf

Ali Nesin* / anesin@bilgi.edu.tr

Başlık: 'Anlamak' Tutkunu Bir Matematikçi
Hazırlayanlar: Tosun Terzioğlu ve Akın Yılmaz
Yayımlayan: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA)
Yaşam Öyküleri Dizisi 4
Birinci Basım 2005
ISBN: 975-8593-80-3

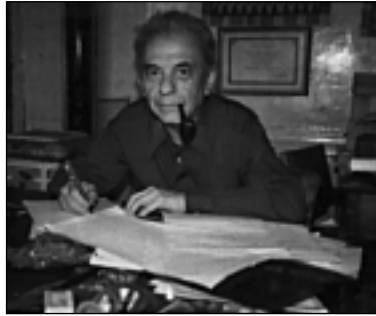
Tosun Terzioğlu ve Akın Yılmaz'ın kaleme aldıkları 170 sayfalık yaşamöyküsünden sonra, 28 sayfa fotoğraf, 39 sayfa meslektaşlarının gözüyle Cahit Arf, 33 sayfa Cahit Arf'ın matematik ve eğitim üzerine görüşlerini yansıtan yazıları olmak üzere toplam 280 sayfa.

Cahit Arf'ı tanıma mutluluğuna erdim. Çok yakından tanıyamadım ne yazık ki ama tanıdım. Bir 1986 akşamı Bebek'teki evinin camekânlı bölmesinde uzun uzun sohbet etmiştik. Bakımsızlığıyla güzel yemyeşil bahçeye nazır... Cahit Bey'in her zaman olduğu gibi saç sakalına karışmıştı; bahçesini andırıyordu biraz!

Elbette daha çok o konuşmuş, ben dinlemiştim, başka türlü olabilir miydi? Eşi, güleç yüzlü Halide Hanım kek ve çay ikram ettikten sonra köşesine çekilip sessizce örgü örmüştü. Arada bir çaylarımızı tazeliyordu.

Selanikliymiş Cahit Bey. Ben konağı ve yaşam biçimini görünce eski İstanbullu sanmıştım.

O akşamdan Cahit Bey'in yaptığı güzelliğin tanımı aklımda kalmış. Önemli bir şey söyleyeceğinin ayrımında olan insanların tavrıyla bana doğru eğilip gözlerini gözlerime dikmiş ve tane tane, "Güzellik bizde sonsuzluk duygusu uyandırandır" demişti. Tanım çarpıcıydı çarpıcı olmasına da ben hazırlıksız yakalanmış, tanımı anında değerlendiremeyip irdelemeyi daha sonraya bırakmıştım. "Not alınmıştır" tebessümüyle sessiz kalmayı yeğledim.

Cahit Bey'in en belirgin özelliği işte buydu: Tek başına kalabildiğinde en temel, en başat, en önemli konularla ilgilenirdi. Matematikte de böyleydi. İlla çağının en önemli problemini çözecekti... İkinci sınıf bir problem onu asla doydurmazdı.

Bir matematikçi yaşamını matematiğin en önemli problemlerine adadı diye eleştirilmez elbette. Böyle bir şey aklımdan hâşâ geçmez. Ama Cahit Bey – madem ki Türkiye'yi seçti yaşamak için – düzeyini biraz daha düşürmeye razı olup daha fazla öğrenci yetiştirseydi Türkiye'ye matematik ve bilim eğitimi açısından çok daha fazla hizmet ederdi diye düşünmekten kendimi alıkoyamıyorum bir türlü.

Ama aslında sorun galiba onun düzeyini düşürüp düşürmemesinden ziyade Türkiye'ye dönmesinde... İstanbul Üniversitesi, ODTÜ, TÜBİTAK derken yeryüzüne ender gelen zekâlardan birini günlük ve sıradan işlerimize koştuk.

Dâhiler vatandaşlarla belli bir süreden fazla muhatap olmamalı. İyi satranç oyuncuları bile düzeyleri düşmesin, kolaylığa alışmasınlar diye kendilerinden çok daha kötü oyuncularla satranç oynamazlar.

Bu altın kuralı bilemezdi Cahit Bey. Ne de olsa çağ başka bir çağdı, en azından Türkiye'nin ça-

* İstanbul Bilgi Üniversitesi Matematik Bölümü öğretim üyesi.

“Bilim adamı olabilmek için tutku gerekir.” Cahit Arf

Fotoğraf: İsa Çelik

ğı. Çağ, kendini topluma adayanların, iyilik yapmak isteyenlerin, kendini halkına borçlu hissedenlerin çağıydı! Dâhilerin büyük çoğunluğu için dünyaya gelinebilecek en yanlış çağ!

Belki de bilebilirdi... 1931’de Maarif müsteşarı Rıdvan Nafız Bey daha iyi biliyormuş örneğin... Matematik eğitimi denince akla ilk gelen okullardan biri Paris’teki Ecole Normale Supérieure’dür. Cahit Arf Ecole Normale Supérieure’ün zorlu sınavını kazanır, iki yılda okulu bitirip yurda döner. Soluğu Ankara’da alır. Maarif müsteşarı Rıdvan Nafız Bey’den Kastamonu lisesine atanmasını isteyecektir! Eşi benzeri az bulunur bir dâhi, köy çocuklarına matematiği ve düşünmeyi öğretecektir! Başka kimse kalmamış gibi... *Rıdvan Nafız Bey, bu idealist tavrı için Cahit’i kutlamakla birlikte, bu*

Arf, 1926’da Paris’e giderken

konuda isabetli düşünmediğine onu ikna edecekti. Çok özel yetenekleri olan birinin sıradan bir lisede harcanması Maarif Vekâleti için israf sayılırdı. Nitekim, devletin Cahit’e verdiği bursun bir amacı da onun üniversite hocası olmasını sağlamaktı [s. 52]. Ama 1931’de Cahit Bey he-

nüz 21 yaşındadır. Çocuk sayılacak bir yaş. İdealizmi anlaşılır. 21 yaşında idealist olmayandan ne köy olur ne kasaba. Peki ya daha sonra?

Daha sonra yıl 1939. Cahit Bey nerdeyse 30 yaşında. Almanya’da, dünyanın matematik merke-

Arf Kimin Umurunda?

Cahit Arf, “Üniversiteler Yasası Nedir ve Ne Olmalıdır?” başlıklı olağanüstü bir yazı yazmış. Yıl 1981. Malum yıl... YÖK kanunu tasarısı hazırlanmaktadır. Bu olağanüstü yazı ilgisiz ilgililer tarafından hiçbir biçimde kale alınmadığı gibi, bildiğim kadarıyla toplumda da herhangi bir tartışma yaratmamıştır. Dünya çapında bir akademisyen üniversiteler hakkında bir iki şey söylemiş. Kimin umurunda! Her şeyi bilen askerler, siyasetçiler ve bürokratlar varken, Cahit Arf’ın düşüncelerinin esamesi mi okunur? Aradan çeyrek yüzyıl geçmiş ve o yazının içeriği zırnık eskimemiş, bugün hâlâ daha aynı geçerliliğini ve tazeliğini koruyor. Bu altı sayfalık yazıya en az bir haftasını vermiştir Cahit Bey. Mükemmeliyetçiliğini de katarsak, belki de bir ay gitmiştir. Yazık günah!

Kime ne anlatmaya çalıştınız Cahit Bey?

Arf, Gündüz İkedâ'yla

zi Göttingen'de **Hasse-Arf Teoremi**'ni kanıtlayarak doktorasını alır. Bu parlak başarıdan sonra Türkiye'ye dönecek... Vatan millet aşkıyla yanıp tutuşuyor çünkü... Doktora hocası *Hasse onun yapabileceği daha pek çok işler olduğuna inanıyordu ve Türkiye'ye hemen dönmesine razı değildi* [s. 65]. Cahit Bey bir yıl daha kalır Almanya'da. Bu sayede **Arf Değişmezleri**'ni bulur...

Savaş başlamıştır çoktan. Yurtdışında kalmanın hiçbir anlamı yoktur artık. Üstelik Alman matematikçileri de Nazilerden kaçıp Türkiye'ye sığınmışlardır. Bir yüzyıldır matematiğin merkezi olan Göttingen nerdeyse İstanbul'a kaymıştır. İstanbul'da bir tek Hilbert eksiktir, o da ölmüştür zaten.

İngiltere'den matematikçi Patrick Du Val gelir İstanbul'a. Cahit Arf, eğrilerle ilgili bir problem kapar Du Val'den. Bir hafta içinde yapılması gerekeni yapar ve ortaya **Arf Halkaları** ve **Arf Kapanışları** çıkar.

Cahit Arf, Gündüz ve Emel İkedâ

Sonra savaş biter. Evli evine köylü köyüne döner. Cahit Arf köyünde kalır.

Matematik açısından öykü aşağı yukarı burada bitmiştir. Cahit Arf halkıyla – bizle – sarmaş dolaştır! Bundan sonraki elli küsur yıl, bürokratlarla, politikacılarla, unvan ve

güç peşinde koşan akademisyenlerle boğaz boğaza savaşarak geçer. İstanbul Üniversitesi, ODTÜ, TÜBİTAK...

Kim ne derse desin, Cahit Arf'ın bu kurumlara çapıyla orantılı bir katkısı olduğuna inanmıyorum. Olamazdı, olmadı da.

Sanılmasın ki ODTÜ'yü küçümsüyorum. Ama adam gibi bir üniversite kurmak için, akıl ve mantığı geçtik, içgüdülerle yönetilen bir ülkede bile dâhileri tamzamanlı çalıştırmak gerekmez.

Türkiye'yle başa çıkamayıp yaşamak için yurtdışını seçmiş olan Feza Gürsey Cahit Bey'den çok daha fazla Türk öğrenci yetiştirerek kanımca bilimsel açıdan Türkiye'ye daha fazla hizmet etmiştir. Feza Gürsey sayesinde Türk fiziği Türk matematiğinden daha öndedir.

Bütün bu düşünceler Tosun Terzioğlu'yla Akın Yılmaz'ın yazdıkları Cahit Arf kitabını okurken doğdu. Yukardaki italik alıntılar da oradan. Bu yazıdaki düşünceler kitaptan o kadar yalın ve çıplak bir biçimde ortaya çıkıyor, o kadar bas bas bağıryorlar ki, sanki yazarlar bu gerçeği açık açık söylemeden ayan beyan ortaya çıkarmak amacıyla bugüne dek yeryüzünde denenmemiş özel bir biçem denemesi yapmışlar ve son derece başarılı olmuşlar.

Yazarlar, bir iki istisna dışında, Cahit Arf'ın yakın çevresinde bulunmuş hemen herkesle konuşup yararlı ve değerli bir eser ortaya koymuşlar. Sıra şimdi bilim tarihçilerinde, arşiv tarayıcılarında, belge toplayıcılarında. Onların da katkısıyla Cahit Arf'ı ne tür faso fiso işlerle meşgul ettiğimiz belgelen sin ki bu kitap tamamlanmış olsun ve böylece ne menem bir ülke olduğumuz iyice ortaya çıksın. ♣

Teknik Soru'n'lar

- Aynı sayfaların ikişer kez basılması bağışlanabilir de, hiç olmazsa kapakta biraz özen gösterilmesi gerekmez mi? Dizinin adı "Yaşam Öyküleri" değil "Yaşamöyküleri" olmalı.
- Belli ki toplam 280 sayfa olan kitabın ilk 170 sayfasını Tosun Terzioğlu'yla Akın Yılmaz yazmıştır. O zaman neden "hazırlayanlar" olarak sunulmuşlar?
- TÜBA da dizinsiz kitap yayımlarsa cemaat ne yapar?
- Basımının üstünden daha iki ay geçmeden kitabın İstiklal Caddesi'nin hiçbir kitapçısında bulunmaması nasıl açıklanabilir?